

חמ"ד - מערך לכיתות ז-ט

רציונאל (מטרות):

- ✓ לחשוף את התלמידים לפעילותה של עמותת שם ונר-
- ✓ להבין שמאחורי כל שם מסתתר אדם וסיפורו,
- ✓ לעודד את התלמידים להכיר אדם או ילד שנספה בשואה
- ✓ להבין שכולנו ערבים זה בזה, אנשים רבים נספו בשואה ולא נשאר אחריהם אדם שיזכור אותם, וזאת אחריות של העם כולו לזכור.

המערך מלווה בשלושה דפי מקורות, בהתאם לנושאים בהם עוסק השיעור: ערבות הדדית, מנהג הדלקת נר לזכר הנפטרים ומשמעות השם. כל מורה מוזמן להרחיב את הלימוד בכיתתו בכיוון המתאים יותר לכיתה.

מהלך בנקודות:

- ✓ פתיחה - משחק אחריות קבוצתית (ניתן להרחיב בנושא הערבות ההדדית ע"י דף מקורות המצורף)
- ✓ דיון- זיכרון השואה
- ✓ נר נשמה - הכרות עם המנהג (ניתן להרחיב בנושא ע"י דף המקורות המצורף)
- ✓ לימוד משותף- לכל איש יש שם (ניתן להרחיב בלימוד ע"י דף המקורות המצורף)
- ✓ הכרות עם נספה
- ✓ סיכום וחלוקת משימה

מהלך בהרחבה

✓ פתיחה- משחק אחריות קבוצתית

הקדמה- השיעור נפתח במשחק שבו התלמידים נדרשים לאחריות קבוצתית. מטרת ההתנסות לפתוח שיח על האחריות שיש לכל אחד מחברי הקבוצה לביצוע משימה המוטלת על הקבוצה כולה. אחריות זאת בנויה על ערבות הדדית בקבוצה, אם אחד המשתתפים עוזב האחריות של כל אחד מהמשתתפים שנשארו גדלה. בהמשך השיעור נשתמש במסר בשני אופנים:

1. להבין שעם ישראל הוא יחידה אחת, וכאשר נרצחים אנשים מתוך העם החסר הוא של העם כולו ולא רק של אנשים הקרובים אליהם. מתוך כך להבין שהשואה פגעה בכל אחד מאתנו- גם אם אין לנו קשר משפחתי ישיר.
2. מתוך כך- לכולנו יש אחריות לזיכרון השואה, במיוחד לאור העובדה שאותם אנשים שהכירו את הנספים או חוו את השואה בעצמם הולכים ונעלמים.

התלמידים יעמדו במעגל ויקבלו בלון. המשימה שלהם שהבלון לא יפול לרצפה אבל יש כלל אסור להחזיק את הבלון ביד, הבלון חייב להישאר באוויר. תוך כדי המשחק המורה יושיב תלמידים בלי לצמצם את המעגל. האם הם עדיין מצליחים?

עיבוד עם התלמידים- האם באמת הצליחו לשמור על הבלון? כמה מהתלמידים הספיקו לגעת בבלון יותר מפעם אחת? מה קרה כשהורידו את מספר המשתתפים?

הייתה לנו משימה קבוצתית, האחריות לביצוע המשימה מוטלת על כל אחד מהמשתתפים. אם עוזבים את הקבוצה משתתפים, האחריות שמוטלת על המשתתפים שנשארו גדולה יותר. לקשר את המשימה לנושא השיעור- זיכרון השואה.

חמ"ד - מערך לכיתות ז-ט

דין- השואה וזיכרון השואה

השיעור היום לקראת יום השואה. מה אתם יודעים על השואה? איסוף תשובות.

השואה היא האסון הגדול ביותר שקרה לעם ישראל במאה האחרונה. ששה מיליון אנשים נטבחו ונספו ועוד רבים סבלו, הושפלו וחיו בתנאים נוראיים. המספר הוא גדול ולא נתפס.

מי מכיר באפן אישי אדם שעבר את השואה? האם למישהו מהכיתה יש קרובי משפחה שנספו בשואה? איסוף תשובות. כנראה שלא יהיו רבים בכיתה שיכירו באופן אישי ניצולים, ועוד פחות ידעו על קרובים שנספו בשואה.

הדור שחווה את השואה ושרד אותה הולך ונעלם. אותם אנשים שהכירו באופן אישי את הנספים ויכלו לזכור אותם. אותם אנשים שיכלו לספר את הסיפור של מה שקרה שם ממקור ראשון.

לקשר למשחק של פתיחת השיעור- השואה היא אסון לאומי, והאחריות שימור הזיכרון מוטלת על כל העם. האנשים שחוו ויכולים להעביר את הסיפור הולכים ונעלמים.

להזכיר את י' בטבת- יום הקדיש הכללי. הקביעה של הרבנות הייתה שכלל ישראל יאמרו קדיש, גם מי שלא קרוב לאדם שנספה בשואה. אפשר לצטט את דברי הרב יעקב אריאל:

"קדיש כלל ישראלי"

גם אדם צעיר, ואף מי שלא היו לו קרובים שנרצחו בשואה, חשוב שיחוש מחויבות אישית לאמירת קדיש ביום הקדיש הכללי

יום עשרה בטבת נקבע כיום הקדיש הכללי על הנספים בשואה, שרבים מהם לא הותירו אחריהם שם ושארית ואין מי שיאמר אחריהם קדיש. בתקנת הרבנות הראשית נקבע כי הציבור כולו יאמר קדיש. זכרנו בצעירותי כאשר ראיתי את כל הציבור אומר קדיש התרגשתי מאוד עד כדי דמעות. אולם בשנים האחרונות יש רפיון בקיום תקנה זו. לדעתי הצורך בהמשך התקנה רק גובר והולך ככל שהשרידים החיים הולכים ופוחתים והשכחה וההשכחה הולכות וגוברות.

ודווקא השתא ששוב חוזרת הסכנה שעומדים עלינו לכלותנו, חלילה, מן הראוי לזכור ולהזכיר את זכר הקדושים ה' ייקום דמם. ברציחתם הנוראה הם ציוונו להבטיח את המשך קיומו של עם הנצח ובין היתר גם למנוע שואה שנייה חלילה.

.....

לסיום אציין כי בספרי באהלה של תורה (חלק ה, סי' טו) דנתי בשאלה האם גם מי שהוריו בחיים רשאי לומר קדיש ביום זה על קדושי השואה הי"ד ותשובתי היא חיובית, שכן מדובר בקדיש כללי.

(הרב יעקב אריאל, מוסף שבת מקור ראשון ו טבת תשע"ו, 18 בדצמבר 2015)

מה אנחנו יכולים היום לעשות כדי לשמר את זיכרון השואה?

איסוף תשובות.

הכרות עם עמותת שם ונר

אחת הבעיות הגדולות בשימור זיכרון השואה הוא הגודל של האסון. קשה לתפוס את ממדי השואה, כמה אנשים נפגעו, נרצחו, חוו את האסון. בדרך כלל מתמקדים במוות של הנספים. עמותת שם ונר החליטה להתמקד דווקא בחיים, להכיר את האנשים והסיפורים שמאחורי הנספים, ולהדליק נר לנשמת כל אדם שנרצח בשואה. (אפשר להראות את הסרטון מתוך האתר של העמותה)

ביהדות נהוג להדליק נר לזכרו של אדם שנפטר בכל שנה בתאריך שבו נפטר. הדלקת הנר מעוררת אותנו לזכור את הנפטר.

חמ"ד - מערך לכיתות ז-ט

בדרך כלל קרובי משפחה ומכרים שהכירו את האדם מדליקים נר לזכרו. בשואה נספו רבים בלי שנשאר אדם שיזכור אותם. לפעמים נרצחו יחד משפחות שלמות ועיירות שלמות, ולא נותר אדם שיזכור את אותם אנשים. נזכיר את המשחק מתחילת השיעור. כולנו שייכים לאותו עם. השואה היא אסון לעם כולו, והזיכרון הוא זיכרון לאומי. אותם אנשים שנרצחו, מכיוון שהם חלק מעם ישראל, שייכים לעם כולו, ולכן הזיכרון מוטל על העם כולו, ולא רק על מי שהכיר אותם אישית.

✓ תרגיל הכרות

כל תלמיד מקבל פתק ובו כתובה אישיות. בחלק מהפתקים שמות של מפורסמים (שחקן טלוויזיה, כדורגלן, זמר, ראש הממשלה, דמות רבנית ועוד) ובחלק שמות של אנשים שקרובים לתלמיד (אמא, אח, חבר מהכיתה וכו'). על הלוח נקרין רשימה של מאפיינים של האדם (מקום מגורים, תחביב, מספר ילדים, מספר אחים, מיקום במשפחה, מאכל אהוב, צבע אהוב, בילוי בשעות הפנאי, מידת נעליים, וכו') כל תלמיד צריך לכתוב כמה שיותר פרטים על הדמות שלו (אפשר גם פרטים שלא מופעים ברשימה) תוך דקה.

כמה תלמידים הצליחו? איזה פרטים כתבו?

נראה שמי שקיבל דמות שקרובה אליו יותר הצליח יותר במשימה טוב יותר, מכיוון שהוא מכיר טוב יותר את הדמות. הכרות עם אדם היא לא רק השם שלו אלא מכלול אישיותו.

✓ לימוד - שם וזיכרון

להציג לתלמידים את הפסוק מתוך ספר ישעיה: "כי כה אמר יהוה לסריסים... ונתתי להם בביתי ובחומתי יד ושם טוב מבנים ומבנות שם עולם אתן לו אשר לא יכרת" (ישעיהו נו/ד-ה)

הנבואה נאמרת לסריסים- אנשים שאין להם המשך משפחתי מסיבות שונות. פסוק זה היווה השראה לשמו של מוסד הזיכרון הלאומי לשואה-יד ושם.

מהו השם שניתן לאדם עליו מדבר הפסוק? כיצד "שם" יכול לשמש תחליף לבנים ובנות? (מומלץ להרחיב את הלימוד של הפסוק). ניתן לפתח דיון כיצד אפשר להנציח אדם שנפטר, האם הם מכירים דרכים שונות להנצחת אדם? מה מטרתן של כל ההנצחות?

ניתן להציג לתלמידים מצגת ובה אמצעים שונים להנצחה (מעיל לספר תורה, תרומת ספרים או חפצים, הקמת מצבה, ארגון התנדבותי לזכר הנפטר, שמות רחובות או מוסדות וכו')

להשמיע/ לקרוא את השיר "לכל איש יש שם" שכתבה זלדה ובמקביל להקרין את השיר על הלוח. שלב א': לתת לתלמידים להגיב תגובות חופשיות על השיר.

שלב ב': לשאול את התלמידים האם התעוררו שאלות במהלך העיון בשיר, האם משהו לא ברור להם? המנחה ישיב וידון בשאלות.

לחלק את הכיתה לקבוצות.

כל קבוצה תדון כיצד מילות השיר מתקשרות לשואה, ותכתוב את הרעיונות העולים בקבוצה.

הקבוצות ידונו בניהן על משמעות שמות הילדים בקבוצה (מדוע קוראים לכל אחד בשמו? מי העניק להם את השם וכו') לשים לב אילו שמות שונים יש לאדם.

במשך הזמן נוצר חיבור בין השיר לזיכרון השואה ונהוג להשמיע אותו ביום זה ובטקסים רבים. מה מסמלים השמות השונים של האדם שמוזכרים בשיר?

האדם מורכב מפנים רבות וצדדים רבים, אותם כינתה זלדה בשיר שמות שונים. לקשר לתרגיל ההכרות שעשינו- הכרות עם אדם היא לא לדעת מה שמו או תפקידו. זיכרון של האדם, להשאיר את ה"שם" שלו בעולם יכול לשמש לו כהמשך, ואפילו כתחליף להמשך משפחתי.

מומלץ להשוות בין השיר למדרש:

חמ"ד - מערך לכיתות ז-ט

"אתה מוצא שלשה שמות נקראו לו לאדם:

אחד מה שקוראים לו אביו ואמו,
ואחד מה שקוראין לו בני אדם,
ואחד מה שקונה הוא לעצמו.
טוב מכולן מה שקונה הוא לעצמו.

.....

זה שאמר הכתוב: **טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו** (קהלת ז, א)

אמרו לשלמה: מה טוב שם משמן טוב?

אמר להם: בשעה שאדם נולד, אין הכל יודעין מי הוא. נפטר בשם טוב, משפיע מעשים טובים, באין ישראל מטפלין עמו, עושין עמו גמילות חסד. מכריזין שבחו ואומרים: פלוני זה, כמה צדקות, כמה תורה, כמה מצות עשה, משכבו תהא עם הצדיקים" (מדרש תנחומא, פרשת ויקהל, סימן א)

✓ הכרות עם אדם שנספה בשואה

לחלק את הכיתה לקבוצות כל קבוצה תקבל מידע על נספה מהשואה ותצטרך לספר עליו לכיתה. אם יש זמן- כל קבוצה תציג את הדמות באופן יצירתי. ניתן להביא לכיתה עיתונים ותמונות או חומרים שונים דרכם יציגו התלמידים את הדמות או ליצור "אלבום תמונות" של הדמות, חפץ/ פסל שמסמל אותו וכו'.

המורה יסכם- הכרות עם השמות הרבים של האדם, כלומר, עם מכלול אישיותו של האדם, משמרת את זכרו, ובדרך זו ממשיכים את החיים אותם חי האדם.

ניתן להראות קטע סרטון שבו ניצול שואה אומר שהחיים בארץ והמשפחה שהקים הם הניצחון הגדול ביותר על השואה.

✓ סיכום שיעור

השואה היא אסון נורא שקרה לעם ישראל. בשואה נטבחו ונספו אנשים רבים שאין מי שיזכור אותם. כולנו אחראיים לשימור זיכרון הנספים, כי כולנו עם אחד והשואה היא אסון לאומי. דרך הדלקת נר והכרות עם חייו של אדם שנספה אנחנו יכולים לשמר את זכרו.

משימה הביתה- כל ילד מקבל נר עם שם (או שצריך לבחור בעצמו מהאתר). כל תלמיד צריך להכין כרטיס מידע על הדמות שקיבל/ להציג את האדם באופן יצירתי.

✓ פעילות המשך

מומלץ להקדיש פינה בכיתה/ בבית הספר לאסוף של כוסות של הנרות לאחר שהדליקו אותם והם כבו, והיצירות של התלמידים. ניתן ליצור עיצוב מיוחד לפינה/ ליצור פסל מהכוסות וכו'.

מומלץ שהדלקת הנר לזכרו של האדם לא תהיה חד פעמית, אלא התלמיד ישתדל להתמיד בהדלקת נר לנשמת אדם שהכיר בשיעור הנוכחי גם בשנים הבאות.

עזרים לשיעור

- ✓ בלון
- ✓ קישור לסרטון של עמותת שם ונר
- ✓ פתקים עם דמויות + רשימת מאפיינים
- ✓ פסוק ללימוד
- ✓ שיר לכל איש יש שם
- ✓ רשימת נספים בשואה
- ✓ נרות לחלוקה + דף משימה.